

Lähteet

- COUPLAND, NIKOLAS – BISHOP, HYWEL 2007: Ideologised values for British accent. – *Journal of Sociolinguistics* 11 s. 74–93.
- ECKERT, PENELOPE 2012: Three waves of variation study. The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. – *Annual Review of Anthropology* 41 s. 87–100.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- GARRET, PETER – COUPLAND, NIKOLAS – WILLIAMS, ANGIE 2003: *Investigating language attitudes. Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARIJATTA 2014: *Miten murteista puhutaan. Kansanlingvivistinen sanakirja*. <http://kielikampus.jyu.fi/mitenmurteistapuhutaan>.
- PRESTON, DENNIS R. 1998: Folk metalanguage. – Adam Jaworski, Nikolas Coupland & Dariusz Galasiński (toim.), *Metalanguage. Social and ideological perspectives* s. 75–101. Berliini: Mouton de Gruyter.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2013: On the dynamics of non-linguists' dialect perceptions. The perceived spatiality of /s/ variation in Finnish. – Monika Reif, Justyna A. Robinson & Martin Pütz (toim.), *Variation in language and language use* s. 131–160. Duisburg Papers on Research in Language and Culture. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- VILHULA, KAISA 2012: *Pääkaupunkilainen puhekieli kahden paikallisen ryhmän kuulemana ja keskustelemana*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Verkkoersio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk/>.

Tutkimuksia alistuksesta ja alisteisista ilmauksista puheessa ja kirjoituksessa

Laura Visapää, Jyrki Kalliokoski & Helena Sorva (toim.): *Contexts of subordination. Cognitive, typological and discourse perspectives*. Pragmatics & Beyond New Series 249. Amsterdam: John Benjamins 2014. 288 s. ISBN 978-90-272-5654-6.

Laura Visapään, Jyrki Kalliokosken ja Helena Sorvan toimittama artikkelikokoelma *Contexts of subordination: cognitive, typological and discourse perspectives* käsittelee alistusta ja sen ilmaisemista kielissä laajasti ja monet lähestymistavat huomioon

ottaen. Tämä tulee esiin jo teoksen otsikossa, joka lupaa lukijalle niin kognitiivisia, typologisia kuin diskursiivisiakin lähestymistapoja tarkasteltavaan kielen ilmiöön. Teoksen artikkelit ovat syntyneet Suomen Akatemian vuosina 2007–2010 rahoittaman Alistus ja konteksti -projektin aikana järjestettyjen kansainvälisten seminaarien inspiroimina. Kirjoittajakunta koostuukin sekä suomalaisista että ulkomaisista tutkijoista.

Kokoelman muodostavat kymmenen tutkimusartikkelia sekä johdanto, joka kä-

sittelee yleisellä tasolla kokoelman aihepiiriä ja sisältöä. Kokoelmassa tarkastelun kohteena ovat suomi, ranska, englanti ja viro, mutta niissä tulevat esiin myös yleislingvistinen, kontrastiivinen ja kääntämisen näkökulma. Teos on englanninkielinen, ja artikkeleissa käytetyistä muunkielisistä esimerkeistä on esitetty englanninkieliset käännökset ja tarvittaessa myös glossit. Ulkoasultaan kirja on siisti ja yhdenmukainen kokonaisuus, ja siinä on hyödyllinen hakemisto. Kirjasta on olemassa myös elektroninen versio.

Johdannossa esitetään, että kokoelman keskeisenä tavoitteena on tuottaa tyypologisesti relevanttia tietoa alistuksesta tarkastelun kohteena olevissa kielissä. Tämän tavoitteen toteuttamiseen kokoelman artikkelit pyrkivät ottamalla tutkimuksen kohteeksi todellisesta kielenkäytöstä peräisin olevia aineistoja sekä tarkastelemalla alistusta ja sen ilmenemistä osana kontekstia. Lisäksi teoksen tavoitteena on käsitellä alistusta kokonaisvaltaisemmin kuin aiemmin on tehty.

Kirjassa alistusta käsitellään suhteena, joka voi ilmetä joko kahden kielellisen rakenteen välillä tai kielellisen rakenteen ja kokonaisen tekstin tai keskustelun välillä. Alistus käsitetäänkin laajasti ilmiöksi, jolla on syntaktisia, semanttisia, pragmaattisia ja diskursiivisia ulottuvuuksia. Keskeisenä ajatuksena on, että alistuksen tulkinta syntyy kontekstin perusteella; kielellinen rakenne ei siis välttämättä kaikissa kielenkäyttökonteksteissa hahmotu alistaiseksi. Ilman aineistojen käyttöä ja kontekstin huomioon ottamista tällainen kokonaisvaltainen tarkastelu ei olisi mahdollista.

Lukijan kannalta on hieman hämmentävää, että ensimmäiseksi tutkimusartikkeliksi on valittu Ronald Langackerin teksti, joka on sisällöltään hyvin teoreettinen ja joka pohjaa kirjoittajalle tyyppilliseen tapaan itse muodostettuihin esimerkkeihin niin sanotun aidon kieliaineiston sijaan. Vaikka Langackerin ar-

tikkeli on kokoelman pisin ja käy seikka-peräisesti läpi sitä, miten alistus hahmotetaan kognitiivisessa kieliopissa, se ei ole kirjan keskeisten tavoitteiden eli todellisesta kielenkäytöstä peräisin olevien aineistojen hyödyntämisen ja kontekstin huomioon ottamisen kannalta yhtä kiinnostava kuin muut kokoelman tekstit. Kirjoituksen voi silti nähdä puoltavan paikkaansa sekä kokoelmassa että sen ensimmäisenä varsinaisena artikkelina, sillä useissa muissa kokoelman teksteissä viitataan nimenomaan kognitiivisen kieliopin näkemyksiin alistuksesta. Kognitiivisen kielitieteen sisäisistä suuntauksista kokoelmassa hyödynnetään kognitiivisen kieliopin lisäksi konstruktiokielioppia (esim. Goldberg 1995) ja mentaalisten tilojen teoriaa (esim. Fauconnier 1994). Teosta ei kuitenkaan ole suunnattu yksinomaan kognitiivisesta kielitieteestä kiinnostuneille lukijoille, vaan artikkelit asettuvat eräänlaiselle jatkumolle sen mukaan, miten vahvasti ne asemoituvat osaksi kognitiivista kielitiedettä. Kognitiivinen lähestymistapa korostuu erityisesti kokoelman alkupuolen kirjoituksissa, joita Langackerin tekstin ohella ovat Anni Jääskeläisen artikkeli eräistä suomen kielen konjunktioista ja imitatiiveista eli ääntä jäljittelevistä sanoista muodostuvista rakenteista, Rea Peltolan artikkeli modusten käytöstä suomen- ja ranskan-kielisissä tarkoitusta ilmaiseissa lauseissa sekä Laura Visapään artikkeli *joka*-relatiivilauseista.

Diskursiivinen tutkimusote näkyy kokoelman artikkeleissa siten, että tutkimuskohteiksi valittujen rakenteiden ja ilmausten merkitysten rakentumista tarkastellaan osana yksittäisiä tekstejä tai puhetilanteita tai niistä muodostuvaa laajaa keskustelua. Typologinen näkökulma sen sijaan tuntuu jossain määrin jäävän näihin kahteen muuhun lähestymistapaan verrattuna vähemmälle huomiolle. Tutkimusartikkeleista selvimmin yleislingvistinen on Sonia Cristofaron kirjojoi-

tus, jossa pohditaan, miksi alistusta ei tulisi pitää syntaktisena vaan funktionaalisena kielen ilmiönä. Kognitiiviset, tyypologiset ja diskursiiviset näkökulmat kuitenkin limittyvät yksittäisissä artikkeleissa toisiinsa.

Aineistot ja kontekstit

Kokoelman artikkeleissa tarkastellaan sekä kirjoitettuja että puhuttuja kieliaineistoja, ja edustettuina ovat monet erityyppiset kielenkäytön tavat. Tarkastelun kohteina oleviin teksteihin lukeutuu sanomalehtitekstejä, fiktiivisiä tekstejä sekä internetissä julkaistuja tekstejä, kuten blogikirjoituksia. Puhuttuja aineistoja käsittelevät tutkimukset puolestaan pohjaavat keskusteluaineistoihin, murrehaastatteluihin ja radio-ohjelmiin. Rea Peltolan tutkimus modusten käytöstä suomen- ja ranskankielisissä tarkoitusta ilmaisevissa lauseissa perustuu sekä puhuttuun että kirjoitettuun kieleen. Myös Mari Wiklund yhdistää ranskan kieltä koskevassa tutkimuksessaan molempien kielimuotojen tarkastelun. Wiklund nimittäin selvittää, tulevatko tekstissä väli-merkein osoitetut lauseiden väliset alisteiset suhteet esiin prosodian avulla, kun tarkastellaan kyseistä tekstiä ääneen luetuna.

Muut artikkelit keskittyvät pääosin jompaankumpaan kielimuotoon. Esimerkiksi Eva Havun tutkimuskohteena ovat suomen ja ranskan konverbirakenteet ja niiden kääntäminen kaunokirjallisuudessa, ja Maria Vilkuna käsittelee puhekielisen aineiston pohjalta sanajärjestyksen vaikutusta alisteisiksi käsitettyjen rakenteiden tulkintaan suomen länsimurteissa. Tutkimuksissa käytettyjen aineistojen laaja kirjo on kokoelman vahvuus, sillä alistuksen tarkastelu erilaisten aineistojen pohjalta antaa siitä monipuolisen kuvan ja pitää lukijan mielenkiinnon yllä.

Yhtenä kokoelman kantavana ajatuksena on tarkastella alistusta ja ainakin

perinteisesti alisteisiksi käsitettyjä kielellisiä rakenteita osana kontekstia. Kontekstia ei kuitenkaan määritellä kirjassa erityisen tarkoin, vaan siihen suhtaudutaan yleisesti tunnettuna ja kaikille jotta-kuinkin itsestään selvänä käsitteenä, joka periaatteessa kattaa kaiken, mikä liittyy kielen käyttöön. Kokoelman artikkelit toimivatkin oikeastaan esimerkkinä siitä, mitä kontekstin huomioon ottaminen tutkimuksessa käytännössä voi tarkoittaa; kontekstista tulee artikkeleissa esiin eri puolia. Näin on siitä huolimatta, että useimmissa artikkeleissa tarkastelun kohteena olevat kielelliset rakenteet suhteutetaan ensisijaisesti lingvistiseen kontekstiin. Lingvististä kontekstia tarkastellaan kuitenkin niin yhdyslauseen, sitä laajemman tekstin kuin keskustelunkin tasolla. Kontekstin sosiaaliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset ulottuvuudet puolestaan jäävät teoksessa kielelliseen kontekstiin verrattuna taka-alalle, vaikka niitä ei teksteistä ja keskusteluista voikaan erottaa, sillä tekstit ja keskustelut ovat pohjimmiltaan ihmisten välistä vuorovaikutusta tietystä ajassa ja paikassa (ks. esim. Fetzer 2004: 3–9). Kokoelmassa lingvististä kontekstia laajempaa kielenkäyttökontekstia käsittelee eksplisiittisimmin Helen Plado viron kielen *kuna*-konjunktion merkityksen muuttumista tarkastelevassa artikkelissaan, jossa huomioon otetaan kontekstin yhteiskunnallisista ulottuvuuksista kielenohjailun näkökulma.

Kokoelman artikkelit havainnollistavat osaltaan sitä, että kieliaineiston kokoaminen tutkimusta varten voi tietynlaisten rakenteiden tai ilmausten tutkimisen kannalta olla käytännössä välttämätöntä, ja sama koskee kontekstin huomioon ottamista. Tämä tulee esiin esimerkiksi Anni Jääskeläisen ja Aino Koiviston artikkeleissa. Niin kuin jo aiemmin mainitsin, Jääskeläisen tutkimuskohteena ovat eräistä suomen kielen konjunktioista ja imitatiiveista eli ääntä jäljittelevistä sa-

noista muodostuvat rakenteet. Koivisto sen sijaan tarkastelee keskustelupuheessa esiintyviä, *että*-konjunktioon päättyviä ilmauksia. Kumpikin näistä tutkimusaiheista on sellaisia, että niitä olisi epäilemättä vaikeaa tarkastella minkäänlaisen itse kehiteltyjen esimerkkien avulla. Lisäksi näiden rakenteiden merkitysten muodostuminen ja tulkinta ovat vahvassa yhteydessä kielenkäyttökontekstiin, jonka huomiotta jättämistä olisi siten hankala perustella. Aineistojen käytön tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta on fennistiikassakin käyty keskustelua (esim. Huumo 2008; Ojutkangas 2008; Jantunen 2009), mutta selvää on, että kontekstin huomioon ottaminen tai huomiotta jättäminen ei sekään aina ole yksinomaan tutkijan valinta, vaan joskus kontekstuaalinen tarkastelu on tutkimusaiheen luonteen kannalta välttämättömyys.

Lopuksi

Kokoelman artikkelit muodostavat jatkumon teoreettisista käytännönläheisiin. Tämä tulee teoksessa esiin siten, että osa artikkeleista pyrkii aineiston (tai intuition) avulla selventämään sitä, mitä alistus oikeastaan on, millaisia eri ulottuuksia siihen liittyy tai miten se tulisi määritellä. Tältä kannalta alistusta käsitellään mielestäni erityisesti Langackerin, Cristofaron, Jääskeläisen ja Visapään artikkeleissa. Osa artikkeleista sen sijaan keskittyy alisteisten tai perinteisesti alisteisina pidettyjen rakenteiden tarkasteluun ja pyrkii tuottamaan ensisijaisesti tietoa näistä rakenteista ja niiden käytöstä sen sijaan, että ne välttämättä tarkastelisivat alistusta niinkään teoreettiselta kannalta. Tästä näkökulmasta alistusta käsitellään esimerkiksi Pladon ja Koiviston artikkeleissa. Siitä huolimatta, että teoreettisuus ja käytännönläheisyys painottuvat eri tutkimuksissa eri tavoin, en tarkoita, että ne yksittäisissä artikkeleissaan sulkisivat toisiaan pois.

Teos sisältää useita suomen kielen syntaksia ja semantiikkaa käsitteleviä artikkeleita, mikä tekee siitä fennistille kiinnostavan huolimatta siitä, että osa kirjoittajista on jo aiemmin käsitellyt samoja teemoja ja osittain samoja aineistoja suomeksi ilmestyneissä tutkimuksissaan. Teoksen monipuolisen sisällön takia siitä lienee kuitenkin hyötyä myös muille tytopologiasta, vuorovaikutuksesta, kontrasttiivisista näkökulmista ja kääntämisestä kiinnostuneille tutkijoille.

SALLA NURMINEN
silnur@utu.fi

Lähteet

- FAUCONNIER, GILLES 1994: *Mental spaces. Aspects of meaning construction in natural language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FETZER, ANITA 2004: *Recontextualizing context. Grammaticality meets appropriateness*. Pragmatics & Beyond New Series 121. Amsterdam: John Benjamins.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- HUUMO, TUOMAS 2008: Joko lingvistin nojatuoli joutaisi kaatopaikalle? Introspektio-lingvistiikan asemasta kognitiivisessa kielitieteessä. – *Emakeele Seltsi aasta-raamat* 53 s. 168–180.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2009: Ei pelkää mielikuvituksen puutteen vuoksi – kieliaineistojen systemaattinen käyttö kielentutkimuksessa. – *Virittäjä* 113 s. 101–113.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2008: Kielentutkijan mielikuvituksen puute eli mihin todelliseen kielenkäyttöön perustuvaa aineistoa tarvitaan. – *Virittäjä* 112 s. 276–284.